

ԲԱՆԱՀՈՒ

ՀՈՒԼԻՍԻ 30, 1998 թվ.

Թիվ 19

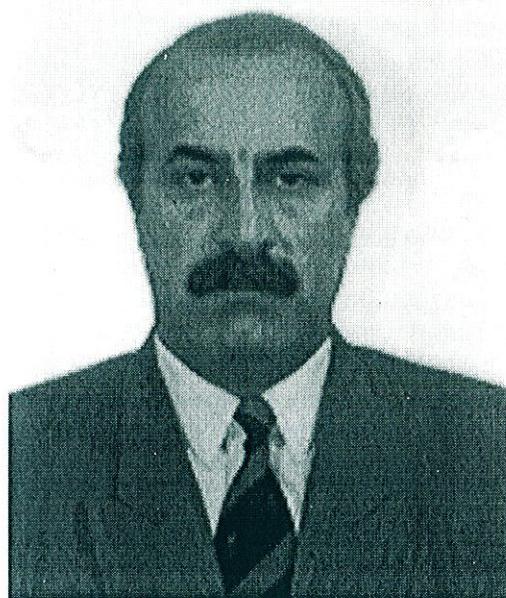
ՕՐԻՆԱՍԵՂԾ ԳՈՐԾՈՒ- ՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ԱԺ ՅՈ- ԹԵՐՈՐԴ ՆԱՏԱՇՐՋԱՆՈՒՄ

ԽՈՍՐՈՎ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ ՀՀ ազգային ժողովի նախագահ

Ազգային ժողովի գործունեությունը ընդհանուր առնամբ կարելի է բաժանել երկու հատվածի՝ մեկը Աժ-ի օրինաստեղծ գործունեությունն է, մյուսը՝ գործունեությունը միջաետական կապերի ոլորտում:

Մանրամասների մեջ չմտնելով նշեմ մեկներկու թիվ, որոնք կարող են հիմք հանդիսանալ որոշակի վերլուծություններ կատարելու համար: Ընթացիկ նստաշրջանը, որը երբեմն անվանվում է գարնանային և իր մեջ ընդգրկում էր փետրվարից հունիս ամիսները, ներառել է 25 հերթական եռօրյա նիստեր և մեկ հասուլ նիստ՝ նվիրված նախագահի երդան արարողությանը: Բացի այդ, տեղի է ունեցել երկու արտահերթ նստաշրջան: Այդ ժամանակահատվածում նստաշրջանի օրակարգ ընդգրկվել է շուրջ 130 հարց: Դրանցից հաջողվել է քննարկել և որպես օրենք ընդունել 49-ը (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում ընդունվել է 25 օրենք), ընդունվել են 125-ից ավել նորմատիվային ակտեր, այդ թվում՝ 50 օրենսդրական ակտ: Ավելին, այս ժամանակահատվածում մեծ ակտիվություն են ցուցաբերել Աժ պատգամավորները. բավական է ասել, որ եթե 7-րդ նստաշրջանի օրակարգ ընդգրկված

«7-րդ նստաշրջանում Աժ գործունեությունը նախորդ նույն ժամանակահատվածի համեմատ ակտիվացել է:»

հարցերի մեջ կառավարության օրենսդրական նախաձեռնությունները կազմել են 58-ը, ապա Աժ պատգամավորների օրենսդրական նախաձեռնությունները եղել են 65: Նախորդ ժամանակաշրջանի հետ համեմատելով դժվար չէ նկատել օրենսդրական գործունեության մեջ պատգամավորների ակնհայտ ակտիվությունը:

Ընթացիկ նստաշրջանում Աժ-ն անդրադարձել է նաև այնպիսի հարցերի, ինչպիսիք են միջազգային համաձայնագրերի վավերացումները: Միայն գարնանային նստաշրջանի ընթացքում մեզ հաջողվել է վավերացնել 19 համաձայնագիր, որոնք վերաբերում են մեր համրապետության տնտեսության, սոցիալական, հանրային կյանքի ամենատարբեր բնագավառներին և այսօր արդեն գտնվում են գործողության մեջ: Դամեմատելով նշենք, որ 1997թ. գարնանային նստաշրջանը վավերացրել է 14 համաձայնագիր: Դրանից զատ, միայն արտահերթ նստաշրջանի ընթացքում Աժ-ն վավերացրեց ևս 6 համաձայնագիր:

Այսպիսով, նույնիսկ, եթե հաշվի առ-
նենք այն հանգամանքը, որ այս նստաշրջանը
ուղեկցվեց նախագահական ընտրություններով,
որի ընթացքում Աժ գործունեությունը կազմա-
կերպելը բնականաբար դժվար էր, պատգամա-
վորների մեծամասնությունը այսպես թե այն-
պես ընդգրկված էր նախագահական նախընտ-
րական ընտրարշավի մեջ, նկատվում էր Աժ
գործունեության պասիվություն, այսուհան-
դերձ, ակնհայտ է, որ 7-րդ նստաշրջանում Աժ
գործունեությունը նախորդ նույն ժամանակա-
հատվածի համեմատ ակտիվացել է:

Յետաքրիր է փորձել
մեկնաբանել այդ ակտիվու-
թյան պատճառները։ Ըստ իս,
այդ ակտիվության պատճառ-
ների վերլուծումը էական նշա-
նակություն է ծեռք բերում
հատկապես առաջիկայում

Աժ գործունեությունը կազմակերպելու տեսանկյունից: Սակայն, մինչ այդ, կուգենայի առանձնացնել ընդհանրապես անցած նստաշրջանի օրենսդրական գործունեության մի քանի առանցքային ուղղություններ:

Նախ, կարող ենք ասել, որ գարնանա-
յին, ինչպես նաև արտահերթ նստաշրջանները
հիմնականում դատաիրավական բարեփոխում-
ներին աջակցող, դրանց համար անհրաժեշտ
օրենսդրական բազա ստեղծելու, ձևավորելու
նստաշրջաններ էին: Այդ ժամանակահատվա-
ծում ընդունվել են այն հիմնական օրենքներն
ու օրենսգրքերը, որոնք անհրաժեշտ էին դա-
տական նոր համակարգի բարեփոխումները սկ-
սելու, ձևավորելու համար: Այնպիսի օրենքներ,

Խոսրով Սելիքի Դարությունյանը ծնվել է 1948թ. մայիսի 30-ին, Երևանում: 1972թ. գերազ անցությամբ ավարտել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտը՝ ինժեներ-մեխանիկի որակավորմամբ, 1982-ին՝ ԵրՊԻ-ի ասպիրանտուրան: 1972 թվականից աշխատել է ԳԱԱ Բյուրականի աստղադիտարանում՝ սկզբից որպես օպտիկա-մեխանիկական լաբորատորիայի ինժեներ, 1975-77 թթ.՝ այդ լաբորատորիայի տեխնոլոգիական բաժնի վարիչ: 1977 թվականից ԳԱԱ ռադիոֆիզիկայի ինստիտուտում աշխատել է որպես ինժեներ-կոնսուլտոր: 1983-87 թթ. եղել է Աշտարակի տրիկուտաժի ֆաբրիկայի, այնուհետև՝ Չարենցավանի և արդ առօքարանի տնօրեն:

1987-90թթ. ընտրվել է Չարենցավանի քաղյութային մասը:
1990թ.՝ Հայագույն խորհրդական պատգամավորության նախագահ, 1991թ.՝ ՀՀ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր, 1991թ.՝ Գևորգ Աշոտի անունու համապատասխան հայության նախագահ:

1992 թվականի հուլիսից մինչև 1993թ. մարտը եղել է ՀՀ վարչապետ:

1993թ. վերջնարկել է ՀՀ Գն պատգամավոր, ֆինանսա-բյուջենային հանձնաժողովի քար-

1995թ. ընտրվել է ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր, ԱԺ պետական հարցերի մշտական համաժնաժողովի անդամ:

1998 թվականի մարտի 4-ին դնուրդել է ՀՀ Աժ նախագահ:

Անկուսակզական է: Ամուսնազած է, ունի դուստր և որդի:

ինչպիսիք են քաղաքացիական դատավարության և քաղաքացիական օրենսգիրը, քրեական դատավարության և քրեական օրենսգիրը, փաստաբանական ծառայության, դատախազության, դատարանակազմության մասին օրենքները: Վերջինս բացառիկ առանցքային օրենք էր դատական նոր հաճակարգի գործունեությունը ձևավորելու և կազմակերպելու համար:

Առանձնահատուկ տեղ պետք է հատկացնել քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրը ըստ էության լրացնող այնպիսի

«Առանձնահատուկ տեղ պեսի է
հատկացնել...այնպիսի փաստաբար-դ-
թերին կամ օրենքներին, ինչպիսին
են, միջնորդ դատարանների և
միջնորդ դատավարության մասին
օրենքները:»

Հայաստանը միանալով Նյու-Յորքյան կոնվենցիային, ընդունելով այս օրենքները, էական պայմաններ ստեղծեց ներդրումներ կատարող-ների համար՝ հնարավորություն տալով քաղաքացիական վեճերը լուծել ոչ միայն պետական դատական համակարգով, այլ նաև միջնորդ դատական համակարգի միջոցով։ Մենք ենք բարում ենք, որ այս համակարգի առաջիկա գործադրումը Հայաստանում լուրջ վստահություն կարող է առաջացնել արտասահմանյան և տեղի ներդրողների նոտ։

Այսպիսով, այս օրենսդրական ակտերի փաթեթի ընդունումը, որը պայմանավորված էր սահմանադրության նախանշված ժամկետու-

որվ, 7-րդ նստաշրջանի ընթացքում հաջողվեց հրականացնել: Սա, փաստորեն, հնարավորություն տվեց, հովհական անմիջապես սկսել դատական նոր համակարգի ձևավորման գործընթացը, մասնավորապես, արդեն ձևավորված է Վճռաբեկ դատարանը: Կարծում ենք սա սկիզբն է: Այս օրենքների ամբողջական փաթեթը հնարավորություն է տալիս այս կես տարին անկաշկանդ օգտագործել դատական համակարգի բարեփոխման հաջորդ քայլերի հրականացման համար, այն է՝ առաջին ատյանի և վերաբնիչ դատարանների ձևավորումը, ինչպես նաև դատարանների և դատավորների նշանակման գործնթացի կազմակերպումը: Փաստորեն, Աժ 7-րդ նստաշրջանում ձևավորեց այն հիմնական օրենսդրական հենքը, որն անհրաժեշտ էր դատա-իրավական համակարգի բարեփոխման հրականացնելու համար:

Հաջորդ առանցքային ուղղությունը, որը բնորոշ էր 7-րդ նստաշրջանին, կարելի է միանշանակ կապել ընտրական օրենսգրքի քննարկումների հետ: Այս հարցում շրջանառության մեջ էր գտնվում երեք օրենսդրական նախաձեռնություն, որոնք արտացոլում էին ամենատարբեր քաղաքական ուժերի մոտեցումները: Օրպեսզի այս օրենսդրական գործընթացը չձախողվի, Աժ-ը նույնիսկ եղած նախագծերի քննարկման վերաբերյալ ընդունեց հասուլ որոշում: «Պատկերավոր լինելու համար նշեմ, որ այդ օրենքների քննարկման սղագրության ամբողջ ծավալը կազմում է ավելի քան 130 տպագրական էջ: Այսօր, իհարկե, պետք է ցավով արձանագրենք, որ Աժ-ին չհաջողվեց այդ օրենքների նախագծերից որևէ մեկը հիմք ընդունել: Այսուհենադեռ, կարծում են, որ այդ քննարկումները ավելորդ ժամանակի ծախս համարել չի կարելի: Դրանք հնարավորություն տվեցին ըստ եղթյան հանրությանը ներկայացնել քաղաքական բոլոր հնարավոր ուժերի մոտեցումները ընտրական համակարգին: Կարծում են, որ քննարկումները կարևոր էին նաև այն առունով, որ, փաստորեն, հանրության առջև ողջ հասակով կանգնեց արդարացի, թափանցիկ, վերահսկելի ընտրություններ անցկացնելու քաղաքական հրամայականը: Մյուս կողմից ինքը՝ Աժ-ը, մեկ անգամ ևս կարևորեց այդ պատասխանատվությունը: Համոզված եմ, որ երկանյա արձակուրդը անտեղի չի անցնի: Ինքս նախաձեռնել եմ օրենքների նախագծերի հեղինակների հետ բանակցություններ և կարծում եմ, այս ընթացքում կիաջողվի այդ նախագծերը հնարավորին չափով մերձեցնել, որպեսզի սեպտեմբերին աշ-

խատանքները սկսենք ոչ թե գրոյից, այլ ինչ-որ մի հնարավորին չափով ընդհանուր հայտարարի եկած փաստաթղթից:

Այդ փաստաթղթերի քննարկումները միաժամանակ ցույց տվեցին հետևյալը. որ ընտրական ապագա օրենսգրքը կարող է լինել միայն ու միայն քաղաքական կոմպրոմիսի արդյունք և ապա՝ որ այդ փաստաթղթը իր որակով ինչպիսին էլ լինի, նախ և առաջ այն իր նկատմանը պետք է ունենա հիմնական քաղաքական ուժերի հավանությունը: Այլապես, մենք կարող ենք ապագա ընտրական գործընթացը վտանգել: Այսինքն, եթե քաղաքական ուժերը այսօր արդեն չվստահեն այդ օրենքին, դրանում նախատեսված հիմնական մոդելներին և մեխանիզմներին, ապա ընտրությունների ընթացքում մենք կունենանք լուրջ պրոբլեմներ: Ենթադրվում է, որ այս ընկալումը մի կողմից քաղաքական կոմպրոմիսների, փոխադարձ ընդառաջ գնալու հրամայական է, մյուս կողմից այս երկրորդ պայմանը կարող է առաջիկայություն կայում կանխորոշել ընտրական օրենսգրքի ողջ բովանդակությունը:

Օրենսդրական նախաձեռնությունների և օրենքների հաջորդ խումբը վերաբերում էր տնտեսական՝ հարկային, բյուջետային քաղաքականությանը: Այս ոլորտում եղան ինչպես Աժ-ի պատգամավորների օրենսդրական նախաձեռնություններ, այնպես էլ կառավարության: Այս առումով առանձնահատուկ էր նոր ձևավորված կառավարության գործումներում ծրագրի քննարկումը: Կարելի է առանձնացնել այն քննարկումները, որոնք ծավալվեցին եկամտահարկի, ավելացված արժեքի հարկի դրույքաչափերի հետ կապված: Այս երկու օրենքների նախագծերի հեղինակներն էլ Աժ-ի պատգամավորներն էին: Կարևոր էին այն սուր, թեժ քննարկումները, որոնք Աժ-ում ծավալվեցին կապված հաստատագրված վճարի մասին օրենքի շուրջ: Այս օրենքի հիմքում դրված էին ոչ միայն տնտեսական քաղաքականությունը, այլև մասն գործարարությունը խթանելու, ինչպես նաև որոշակի սոցիալական, արդարացի մոտեցումներ ձևավորելու խնդիրները: Եթե փորձենք մեկ քանաձևով արձանագրել, ապա այս անցած ժամանակահատվածում տնտեսական քաղաքականության ոլորտում օրենսդրական նախաձեռնությունները, անկախ նրանից կառավարության, թե Աժ-ի պատգամավորների կողմից էին ներկայացված, թերևս նպատակ էին հետապնդում, եթե կարելի է այսպես ասել, առաջ մղել արդարացի, մտահոգպետության կոն-

«...Հանրության առջև ողջ հասկով կանգնեց արդարացի, թափանցիկ, վերահսկելի ընտրություններ անցկացնելու ժամանականը հրամայականը:»

ցեղիան: Պետություն, որը ոչ միայն մտահոգ է ֆիսկալ քաղաքականությամբ, այլև տնտեսավարող սուրբեկտների, հանրության անդամների՝ իրենց կյանքը, տնտեսական գործունեությունը կազմակերպելու համար համապատասխան հարմարավետ պայմաններ ստեղծելու խնդրով: Չեմ կարծում, որ այս ուղղությամբ մեզ հաջողվել է ամեն ինչ, բայց ուզում եմ արձանագրել այդ մոտեցումը, որովհետև այն, կարծես թե, կարմիր թելով անցնում է նաև կառավարության տնտեսական քաղաքականության, գործունեության ծրագրում: Ենթադրում եմ, որ ընտրական նախաձեռնությունների ներկայիս քննարկումները առաջիկայում կստանան նաև իրենց տրամաբանական շարունակությունը:

Հաջորդ նստաշրջանի համար մենք արդեն ունենք 28 օրենքի նախագիծ, որոնք պատրատ են սեպտեմբերին քննարկելու: Նախորդ նստաշրջանից մենք ունենք պատրաստ ընդամենը ուր օրենքի նախագիծ: Սա թույլ է տալիս ենթադրել, որ աշնանային նստաշրջանը մենք միանգամից մեծ թափով կարող ենք սկսել: Նշված 28 օրենսդրական նախաձեռնությունների մեջ մեծ մաս են կազմում տնտեսական քաղաքականությանը վերաբերող օրենսդրական փաստաթղթերը:

Օրենսդրական նախաձեռնությունների հաջորդ հատվածը, որը բնորոշ էր այս նստաշրջանին կարելի է վերագրել այն օրենսդրական նախաձեռնություններին, որոնք Աժ-ի կանոնակարգում փոփոխություններ էին ամրագրում կամ առաջարկություններ էին պարունակում, կանոնակարգում էին Աժ-ի և կառավարության փոխհարաբերությունները: Սա նույնպես շատ եական են համարում: Յատկապես այնպիսի օրենքների նախագծերի ընդունումը, որոնք վերաբերում էին Աժ-ում տարեկան բյուջեի հաշվետվության ընդունման, կառավարության ծևավորման, և վերջինս իրաժարականի կարգերին: Մրանք հարցեր էին, որոնք հստակեցնում էին Աժ-կառավարություն սահմանադրութեն արդարված փոխհարաբերությունները:

Այս հանրույթի մեջ կարելի է նաև առանձնացնել այնպիսի օրենսդրական նախաձեռնություններ, որոնք ուղղված էին Աժ-ում քաղաքական կուսակցությունների, խմբերի ու խմբակցությունների գործունեությունը ավելի արդյունավետ կազմակերպելուն, Աժ գործունեությունը ավելի իրապարակային, ավելի թափանցիկ ներկայացնելուն: Օրենսդրական նախաձեռնությունների այս հատվածը հիմնականում կարելի է համարել Աժ-ինը:

«... Ընդդիմադիր կուսակցությունների ներկայացուցիչների վերադարձը կարելի է համարել Աժ-ի ակտիվացման հիմնական պատճառներից մեկը:»

Ընդհանուր առմանը, 7-րդ նստաշրջանի օրինատեղի ողջ գործունեությունը կարելի էր բաժանել վերը նշված ուղղությունների:

Որոնք են Աժ-ի գործունեության ակտիվացման հիմնական պատճառները: Ներկայացնեմ իմ անձնական դիտարկումների արդյունքները, չհավակնելով, որ դրանք ամենածիշտն են: Առաջինը, ենթադրում եմ, դա ընդդիմադիր կուսակցությունների ներկայացուցիչների վերադարձն էր Աժ: Սա հնարավորություն տվեց ոչ միայն քննարկումներին հաղորդել յուրահատուկ քաղաքական լիցք, այլ, որ ամենակարևորն է, Աժ-ի ամբիոնը օգտագործել լիարժեք՝ ողջ քաղաքական սպեկտրը, բազմակարծությունը հանրությանը ներկայացնելու համար: Ենթադրում եմ, որ ընդդիմադիր կուսակցությունների ներկայացուցիչների վերադարձը կարելի է համարել Աժ-ի ակտիվացման հիմնական պատճառներից մեկը:

Երկրորդը, անկանած, խորհրդարանական առաջիկա ընտրությունների գագավող շունչն է: Ենիշտ է, Աժ-ի գործունեության համար մնացել է մոտ մեկ տարի, բայց բոլոր այն հարցադրումները՝ կապված Աժ-ի վաղաժամկետ լուծարման հետ, քաղաքական ուժերի մոտ ստեղծում էին տպավորություն, որ չի բացառված, արտահերթ ընտրություններ, հետևաբար նախընտրական նրգարչավը կարելի է սկսել՝ Աժ ամբիոնը օգտագործելով այդ նպատակով: Ես սա շատ նորմալ, դրական և առողջ են համարում, ինչպես նաև քաղաքական ակտիվության պատճառներից մեկը:

Ակտիվացման պատճառներից կարելի է համարել կուսակցությունների քաղաքական կառույցների՝ Աժ-ին սահմանադրութեն վերապահված լիազորությունների ավելի լիարժեք իրականացման ձգտումը: Սա առավել ընդգծվեց, երբ նախագահական ընտրություններից հետո ակնհայտ դարձավ սահմանադրական փոփոխությունների գործընթացը: Մասնավորապես, վերը նշեցի այն օրենսդրական նախաձեռնությունները, որոնք այսօր արդեն սահմանադրութեն Աժ-ին վերապահված լիազորությունների շրջանակում հնարավորություն էին տալիս ավելի կատարյալ դարձնել վերահսկողական նրա ֆունկցիան: Բավական է ասել, որ, օրինակ, Աժ-ի վերահսկիչ պալատի հաշվետվության, Աժ-ում արտասահմանյան երկրներից ստացած վարկերի օգտագործման արդյունավետությանը վերաբերող քննարկումները քաղաքական կառույցները օգտագործեցին Աժ-ի վերահսկողական ֆունկցիաները ավելի լիար-

Ժեք ներկայացնելու, կիրառելու առումով: Արդյունքում ձևավորվեցին օրենսդրական նախաձեռնություններ, որոնք հիմա շրջանառության մեջ են, ստեղծվեց ժամանակավոր համաժողով, որը, համոզված են, առաջիկայում իր էական դրական ազդեցությունը կունենա ընդհանուրպես վարկային ռեսուլսների արդյունավետ օգտագործման գործընթացը օրենսդրորեն կարգավորելու տեսանկյունից:

Դաջորդ պատճառը, այդուհանդեռձ, ես կվերագրեի հետընտրական փուլում քաղաքական մքնողորտի, եթե կարելի է ասել, առավել ազատականացմանը, ազատությանը: Այսինքն, քաղաքական կուսակցությունների անկաշկանդ գործունեությունը, ի նկատի ունեմ հատկապես ՀՀԴ գործունեության վերականգնումը, մի յուրատեսակ քաղաքական լիցք հաղորդեցին այս գործընթացներին, և դա չէր կարող շրջանցել Աժ-ն:

Եթե սրան ավելացնենք, որ ավելի է ընդգծվում այն քաղաքական պատասխանատվությունը, որ ստանձնում են կուսակցությունները կամ քաղաքական գործիչները Աժ-ում իրենց գործունեությամբ, ակտիվության պատճառներ կարծեք թե ավելի լիարժեք են դառնում:

Աժ գործունեության արդյունավետության տեսանկյունից պակաս դեր չունեցավ խորհրդարանի գործունեության ձևի, ոճի կատարելագործումը, այն ձևերն ու մեթոդները, որոնք փորձ արվեց ներդնել այս ընթացքում: Ի նկատի ունեմ արտագնա նիստերի ինստիտուտը, որի ընթացքում ոչ միայն իրականացվում էր կապը հանրության հետ, այլև, որ շատ կարևոր է, միաժամանակ ուսումնասիրվում էր ընդունված օրենքների գործնական արդյունքները տեղերում: Միայն այդպիսի երեք արտագնա նիստի արդյունքում ձևավորվել են տասից ավելի օրենսդրական նախաձեռնություններ: Դրանք ուղղված են նաև ավագության, քննչական մեկուսարաններում, ազատագրկման վայրերում կալանավորների վիճակի բարելավմանը, այդ ուղղությամբ քրեական կատարողական օրենքում առանձին փոփոխությունների իրականացմանը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների մասին օրենքում փոփոխություններին և այլն:

Պակաս կարևոր նշանակություն չունեցավ պատգամավորական լսումների ինստիտուտը, որ, փաստորեն, Աժ-ն առաջին անգամ կիրառեց 7-րդ նախարարականում: Մենք ունեցանք երկու, կարծում ենք, բավական հաջող լսում, և այսօր գտնվում ենք դրանց արդյունքների ամ-

փոփման ընթացքում: Կարծում ենք, արդյունքում մենք կձևավորենք և շրջանառության մեջ կղենք այդ պրոբլեմներին վերաբերող օրենսդրական նախաձեռնություններ:

Ենթադրում ենք, որ քաղաքական կուսակցությունների ակտիվությանը պակաս չնպաստեց նաև աշխատանքի կազմակերպման ձևի այնպիսի մի նորույթ, ինչպիսին էր ամենշաբաթյա, հետագայում՝ երկշաբաթյա հաճախականությամբ տեղի ունեցող ճեպագրուցները: Դրանք առաջին հայացքից կարծես թե հնարավորություն էին տալիս ընդամենը կապ հաստատել հանրության հետ, բայց միաժամանակ յուրատեսակ մի մեխանիզմ էր, որը բարձրացնում էր նաև քաղաքական կուսակցությունների պատասխանատվությունը:

Իհարկե, այսօր ակնհայտ են նաև մեր պրոբլեմները, թերությունները: Մասնավորապես, ամենա-

հիմնական խնդիրներից մեկը, որ առաջիկայում հավանաբար կարող է առանձնահատուկ քննարկումների առարկա դառնալ, մեր պատգամավորների ճնշող մեծամասնության պասիվության հարցն է: Մենք բազմաթիվ անգամ խնդիրներ էիք ունենում նույնիսկ քվեարկությունների կազմակերպման առումով: Սա, իհարկե, վերլուծության անհրաժեշտություն ունի: Կարծում են այն պետք է վերագրել ինչպես խորհրդարանի կուսակցական սպեկտրին, նրա ձևավորման մեխանիզմներին, այնպես էլ ամեն մի անհատ պատգամավորի պատասխանատվությանը՝ իր ընտրողների առջև: Այս ինստիտուտները միգրաց վերահիմնաստավորելու անհրաժեշտություն ունեն:

Աշխատանքների կազմակերպմանը և քննարկվող հարցերի որակին էապես խանգարում էր տվյալ հարցի նկատմամբ պատգամավորներին տեղեկատվությամբ ոչ լիարժեք ապահովումը: Երբեմն կառավարությունն է թերանում իր օրենսդրական նախաձեռնությունը լիարժեք հիմնավորելու և անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովելու, մեր կառույցները այդ ուղղությամբ երբեմն բավարար չեն աշխատում: Այս կարևոր հաճախանքը էապես կարող է բարձրացնել պատգամավորների թե հետաքրքրությունն ու իրագեկությունը, թե նրանց ակտիվությունը:

Կարելի է խոսել նաև Աժ գործունեության ոչ լիարժեք լուսաբանման մասին: Նկատի ունեմ Աժ գործունեությունը ոչ միայն լիարժեք այլև հաճանաժողովներում: Այժմ քննարկումների փուլում ենք, և կարծում ենք ա-

«...Աժ-ի ամենահիմնական խնդիրներից մեկը, որ առաջիկայում հավանաբար կարող է առանձնահատուկ քննարկումների առարկա դառնալ, մեր պատգամավորների ճնշող մեծամասնության պասիվության հարցն է: Մենք բազմաթիվ անգամ խնդիրներ էիք ունենում նույնիսկ քվեարկությունների կազմակերպման առումով: Սա, իհարկե, վերլուծության անհրաժեշտություն ունի: Կարծում են այն պետք է վերագրել ինչպես խորհրդարանի կուսակցական սպեկտրին, նրա ձևավորման մեխանիզմներին, այնպես էլ ամեն մի անհատ պատգամավորի պատասխանատվությանը՝ իր ընտրողների առջև: Այս ինստիտուտները միգրաց վերահիմնաստավորելու անհրաժեշտություն ունեն:

ռաջիկայում մեզ կհաջողվի ստեղծել «Պատգամավորական ժամի» պես մի հեռուստածրագիր: Առաջին ընթերցմամբ նախագիծն ընդունվել է: Այն ուղղակի կոչված կլինի Աժ գործունեությունը, նրա քաղաքական ողջ սպեկտրը հաճրությանը ավելի լիարժեք ներկայացնելուն: Այս խնդիրների մասին, կարծում են, մենք դեռ առիթ կունենանք խոսելու Աժ-ում և մամուլում, որովհետև սրանցից յուրաքանչյուրը ուղղակիութեն առնչվում ու կապված է խորհրդարանի գործունեության արդյունավետության հետ: Բայց դրանք առաջին թերությունները, խնդիրներն են, որոնք ծառացել են մեր առջև:

Գարնանային նատաշրջանի ընթացքում մենք ունենել ենք միջխորհրդարանական, միջպետական կապերի գծով մոտ 23 տարբեր տեսակի հանդիպումներ, այցելություններ, ընդունելություններ: Դրանք ընդգրկել են միջխորհրդարանական կապերի ողջ սպեկտրը, ինչպես նաև Ազգային ժողովի գործունեությունը՝ միջխորհրդարանական կառույցներում: Կարելի է առանձնացնել հետևյալ մի քանի տարրերը. դրանք նախ այն միջխորհրդարանական համաձայնագրերն են, որոնց արդյունքում ստեղծվել և գործել են համատեղ հանձնաժողովներ: Վերջիններիս առաջին նիստերը արդեն տեղի են ունեցել Երևանում ՀՀ և Ռուսաստանի, ՀՀ և Վրաստանի խորհրդարանների միջև: Առաջիկայում սպասվում է ՀՀ և ԼՂՀ խորհրդարանների հանձնաժողովների համատեղ նիստեր: Մենք ենթադրում ենք, որ այս ինստիտուտը առավելագույն հնարավորություն կտա օգտագործել խորհրդարանների ներուժը ոչ միայն միջպետական հարաբերությունների ողջ սպեկտրը օրենսդրությունը կարգավորելու, այլև, որ պակաս կարևոր չէ, օգտագործել խորհրդարանների ողջ կարողությունը նաև, այսպես ասած, պառամենտական դիվանագիտության տեսանկյունից:

Արժե վերլուծել Աժ պատվիրակության այցը Վրաստան: Այդ այցելության ընթացքում

բավականին լուրջ քննարկումներ են ծավալվել տարածաշրջանային համագործակցությանը, տարածաշրջանում ձևավորվող տնտեսական կառույցներին, զարգացման կայուն հեռանկարներին վերաբերող: Ըստ իս, այդ շփումներն ու բանակցությունները դեռևս պետք է շարունակվեն, որովհետև դրանք էական նշանակություն կունենան տարածաշրջանի կայուն զարգացման, անվտանգության կառույցները ձևավորելու համար:

Այս ժամանակահատվածում մեր պատվիրակությունները ակտիվ մասնակցություն են ունեցել միջազգային մի շարք կառույցներում: Այստեղ ուզում են առանձնացնել երկու հանգամանք. առաջինը մեր պատվիրակության գործունեությունն էր ինտեռպառալամենտում՝ այս տարի՝ Նամիթիայում: Այստեղ մեր պատվիրակությանը հաջողվեց անցկացնել չորս կետից քաղկացած մի բանաձև, որն ուղղված էր կոնֆլիկտների կարգավորմանը, այդ ընթացքում կողմերի նկատմամբ, որոնք գործում են ազգերի ինքնորմուշան իրավունքի սկզբունքի վրա, ուժի գործադրման բացառելուն, ինչպես նաև մարդասիրական օգնության ապահովմանը:

Ուզում են առանձնացնել հուլիսի 5-11-ը Կովենհագենում Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության խորհրդարանական վեհաժողովում մեր պատվիրակության մասնակցությունը: Այդ ընթացքում հաջողվեց անցկացնել մի բանաձև, որն ընդգրկվեց ԵԱՀԿ խարտիայի առաջարկությունների ցանկում, և որում, ըստ էության, որպես հակամարտությունների կարգավորման լավագույն ծև նախապատվություն էր տրվում կոնֆլիկտի մեջ ընդգրկված կողմերի ուղղակի բանակցություններին՝ ԵԱՀԿ հովանու ներքո:

Նշվածները արդյունք են Աժ պատվիրակությունների ակտիվ գործունեության:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ՊԱՏԱԽԱՆԱՆԵՐ

-ինչպիսի՞ զարգացումներ են հնարավոր, եթե այնուամենայնիվ, քաղաքական ուժերը չկարողանան համաձայնության գալ ընտրությունների մասին օրենքնի որևէ տարրերակի շուրջ:

-Իհարկե, ինձ համար ցավալի կլինի, եթե այդ մեզ չհաջողվի: Ինքը՝ որպես Աժ նախագահ և որոշակիութեն ի պաշտոնե նաև պատախանատվություն կրող, ջանք չեմ խնայի, որպեսզի բանակցությունների ընթացքում ինչ-որ ընդհանուր մոտեցումներ, լուծումներ ձևավորվեն, գտնվեն: Եթե դա չհաջողվի, գոնե մենք պարտադրված ենք մի բան անել: Մենք դատապարտված կլինենք նախորդ օրենքով անցկացնել առաջիկա ընտրությունները, և երկրորդ, ընդհանենք կմնա մի բան՝ եղած օրենքում անրագրված 190 մանդատը վերաձևակերպել 131-ի համապատախանարար համանախական և մեծամասնական հարաբերակցություն արձանագրելով:

Ես չեմ կարծում, որ սա կլիներ ամենաբարենպաստ քաղաքական գործընթացը: Ենթադրում եմ, որ բոլոր հիմնական քաղաքական ուժերը, որոնք որոշակի դերակատարություն ունեն համրապետության քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական կյանքում, ընդհառաջ քայլեր կանեն լուծումներ գտնելու համար:

Ըստ իս, բոլորն էլ պարզ պատկերացնում են, որ նոր ընտրական օրենսգրքով ընտրությունների գնալը շահեկանորեն կտարբերի այդ գործընթացը նախորդներից:

-Ըստ Ձեզ, ընտրական օրենսգրքին գուգահեռ պարտադիր չէ՝ արդյոք մինչև Աժ-ի նոր ընտրությունները ընդունել նաև պետական ծառայողի մասին օրենքը: Արդյոք դրա առկայությունը չի նպաստի ընտրությունների ավելի ազատ անցկացմանը:

-Կարծում եմ, որ պետական ծառայության մասին օրենքի ընդունումը բացառիկ կարևոր նշանակություն ունի ոչ միայն ու ոչ այնքան ընտրական գործընթացի կազմակերպման, որքան պետական շինարարության ողջ այս ընթացքի համար:

Տեղեկացնեմ, որ դեռևս 1997 թվականի փետրվարից իմ դեկավարությամբ (այն ժամանակ ես վարչապետի գլխավոր խորհրդականն էի), գործում էր մի աշխատանքային խումբ, որը մշակեց հնչես պետական ծառայողի մասին օրենքի հայեցակարգը, այնպես էլ այդ օրենքի նախագիծը: Այսօր արդարադատության նախարարությունում, կառավարությունում, իսկ երեկ ուղղակի իմ առանձնասենյակում գնում էր այդ օրենքի նախագիծընթացը:

Այստեղ հարկ է ընդգծել երկու կարևոր հանգամանք: Պետական ծառայության մասին օրենքի ընդունումը կարևոր է ոչ միայն պետական կառավարման ողջ համակարգի կատարելագործման համար: Բոլորս գիտենք, որ օրենքի առկայությամբ քաղաքական իշխանության փոփոխությունը չի կարող անդրադարձնալ պետական ծառայության համակարգի վրա: Այդ կայունությունը եական նշանակություն ունի քաղաքական որոշումների նախապատրաստման և ընդունման գործընթացը որակով իրականացնելու տեսանկյունից: Կարծում եմ, այս օրենքի ընդունումը եական նշանակություն կունենա նաև կուսակցությունների համար: Նկատի ունեմ, որ կուսակցությունները հնարավորություն կունենան այս օրենքը ընդունելուց հետո ձերբագատվել իրենց կազմում այսօր գտնվող այնպիսի անձանցից, որոնք դրանց գաղափարախոսության հետ առերևույթ որևէ կապ չունեն և որոնք ավելի շատ հետամուտ են լինում իրենց սեփական շահերին ակնկալելով, որ այդ կուսակցության հաջողությունը իշխանական լծակների մոտ հնարավորություն կտա նրանց ստանալ նորագույն պաշտոնները: Մինչդեռ օրենքի ընդունումով բոլոր նմանների ախորժակը կփակենք: Կուսակցությունները կգան, թե չեն գա իշխանության, պետական ծառայական համակարգում կադրերի տեղափոխումը և կարիքային աճը բացառապես պայմանավորված կլինի այլ գործուներով: Ենթադրում են, այդ օրենքի ընդունումը բացառիկ կարևոր խնդիր է և առաջիկա նստաշրջանում այն իր արժանի տեղը կգրավի:

-Ննարավոր համարու՞՞ն եք Աժ-ում նոր խմբակցության կամ խմբերի ծևափորումը:

-Կարծես թե այլև տեղ չի մնացել: Անկեղծ ասած, չեմ ակնկալում: Թերևս, մի դեպքում դա կարող է ծևափորվել. եթե մենք ընտրական հաճախողվների ծևափորումը կապենք այսօր Աժ-ում գործող խմբերի ու խմբակցությունների հետ: Այդ ժամանակ,

համոզված եմ, կծավորվեն արհեստական նոր խմբեր: Բայց ենթադրում եմ, որ քաղաքական ողջամտությունը մեզ հուշում է, որ դրան զգնանք, հետևապես չեմ ակնկալում նոր ուժերի ի հայտ գալու:

-Քանից խոսվել է տարբեր երկրներում հայ խորհրդարանականների ընդհանուր հավանք կազմակերպելու մասին: Աշխատանքներ տարվու՞մ են այդ ուղղությամբ:

-Իհակե տարվում են: Դեռևս այս տարվա սկզբին այդպիսի նախաձեռնությամբ հանդես է եկել Կանադայում մեր հայրենակիցը՝ Սարգիս Ասատորյանը: Նա արաջարկում էր իրավիրել հայ խորհրդարանականների վեհաժողովը: Գաղափարը բավականին հետաքրքիր է, մենք իսկույն արձագանքեցինք այդ առաջարկին, և այսօր արտգործնախարարությունում, Աժ արտաքին հարաբերությունների վարչությունում լուրջ քննարկումներ են տարվում ընդհանրապես այդ ինստիտուտի կոնցեպցիայի վերաբերյալ: Կարծում եմ, որ մենք կգտնենք շատ հետաքրքիր լուծումներ:

-Քաղաքական մի շարք ուժեր կրկին փորձում են օրակարգ մտցնել Հայաստանը խորհրդարանական հանրապետություն դարձնելու հարցը: Ինչպիսի՞ն է 'Չեր կարծիքը այդ առնչությամբ:

-Նախ ասեմ, որ ինքս նախագահական համակարգի կողմնակից եմ: Համոզված եմ, որ զարգացնան անցունային ներկա փուլում շատ ու շատ քաղաքական ստանդարտներ, որոնք այսօր գործում են ժամանակակից զարգացած երկրներում և կարծեք թե շատ ընդունելի են մեզ համար, նախ լուրջ ուսումնասիրության ու վերլուծության կարիք են գգում: Մասնավորապես, անցունային այս փուլը տարբերվում է ցանկացած էվլուցիոն կայացած գործընթացից նրանով, որ այս պարագաներում պահանջում է ոչ ստանդարտ պայմաններում կայացնել ոչ օրդինար քաղաքական որոշումներ: Այդպիսի որոշուների կայացումը պահանջում է նաև շատ պրոֆեսիոնալ մոտեցում: Երբեմն այսօր մեր կառավարությանը հեգնում են՝ որպես արհեստավարժների կառավարություն: Սակայն, այս, մենք դեռ երկար ժամանակ պրոֆեսիոնալների կարիք ենք ունենալու ոչ միայն կառավարությունում, այլև Աժ-ում: Ի դեպ, պրոֆեսիոնալ խորհրդարան ասելով ես չեմ հասկանում այն Աժ-ն, որի պատգամավորը մեկ այլ տեղ չի աշխատում: Ես ի նկատի ունեմ այնպիսի խորհրդարան, որում ընդգրկված են մասնագետ, պրոֆեսիոնալ քաղաքական գործչներ՝ որոշակի մեր մասնագիտական մակարդակով: Այդ իսկ պատճառով ես ընդհանրապես հակած եմ նախագահական համակարգին: Եվ համոզված եմ, որ սահմանադրական այն փոփոխությունները կամ քաղաքական այն գործընթացը, որ սկսվել է, ավելի շատ պետք է ուղղված լինի այլ գործող սահմանադրության թերությունները վերացնելուն: Մասնավորապես՝ Աժ-ին բնորոշ լիազորությունների ամբողջ համալիրը վերականգնելուն:

-Սովորական քաղաքացին ինչպիսի՞ն կարող է Աժ-ի ընդունած որոշումները հարգել, եթե ասեմք, և զ և ԱԱ նախարար Սերժ Սարգսյանը այս տեղ կարդացած դասախոսության ժամանակ հայ-

տարարեց, թե օրենքի կիրառումը վերահսկող մարմինների պաշտոնյաները կաշառը են վերցնելու այնքան ժամանակ, քանի դեռ ցածր են նրանց աշխատավարձերը:

-Ես կարծում եմ, ոչ միայն Սերժ Սարգսյանը, այլև հանրապատության նախագահը, ինքս էլ առիթ եմ ունեցել այս կապակցությամբ խոսելու: Ենթադրում եմ, որ սա կարևորագույն, պատասխանատու խնդիր է: Անցած նատաշրջանում ԱԺ պատգամավոր Սու Գիմիշյանը փորձեց այս ուղղությամբ օրենդրական նախաձեռնություն դրսելու, և այդ առնչությամբ ծևակորվեց բավական թեժ մթնոլորտ: Հիմնական որակումն այն էր, որ դա անբարոյական է: Իհարկե, ես հեռու եմ այն կարծիքից, որ այսօր մեզ մոտ ունեցվածքի և եկամուտների վերաբաշխման մեխանիզմները այնքան կատարյալ են, որ նրանք կարող են վստահություն ներշնչել հաճրության մոտ այդ գործընթացների նկատմամբ: Բայց և միաժամանակ ակնհայտ է, որ այն քաղաքական գործիքները, պետական այրերը, պաշտոնյաները, որոնք ստանձնել են որոշումներ կայացնելը, այս ժողովրդի ճակատագիրը իրենց որոշումներով տնօրինելու պատասխանատվությունը, իրոք, հնարավորին չափով պետք է անկախ մնան: Այնպես որ պետք է խիստ տարածատել քաղաքական խնդիրը նրա հեռանկարների տեսանկյունից և առօրյա սոցիալական պրոբլեմները: Ահա, հավանաբար, ինչը ի նկատի ուներ Սերժ Սարգսյանը:

-Պարոն Հարությունյան, ի՞նչ կասեք երկարաբացիության օրենքի ընդունման վերաբերյալ:

-Կարծում եմ, որ երկարաբացիության այդ ինստիտուտը ավելի շատ խանճաշփոթ է ստեղծելու: Հավատացած եմ, որ բոլոր նրանք, հատկապես սփյուռքում, ովքեր հետամուտ են լինում երկարաբացիության ինստիտուտին, ավելի շուտ հոգական, զգացմունքային հիմքի վրա են կողմնորոշվում, քան նրա իրավական հետևանքներով կամ տեսանկյուններով: Երբեն ինքս ուզում եմ հասկանալ. իսկ ի՞նչն է պակաս արտասահմանցի մեր հայրենակցին իրեն լիարժեք Հայաստանի տնտեսական, սոցիալական կանքին հաղորդակից զգալու համար: Ո՞ր իրավական պակասն է խանգարում: Ես այդ պակասը չեմ տեսնում: Այ քաղաքական կյանքին լիարժեք մասնակցության համար՝ տեսնում եմ: Եվ հենց այստեղ է, որ մենք պետք է շատ զգույշ լինենք: Մյուս կողմից ուշադրություն պետք է դարձնել այն հանգամանքին, որ երկարաբացիության ինստիտուտը միայն մեր սահմանադրության մեջ ամրագրվելով չի կարող գործել: Այն ենթադրում է երկկողմ միջպետական համաձայնագրերը: Անեն երկիր չէ, որ կիամաձայնվի մեզ հետ նման համաձայնագրեր կնքել: Ի՞նչ կատացվի. մենք կունենանք տարբեր կարգի քաղաքացիներ: Մի գաղթօջախ զրկված կլինի այդ հնարավորությունից, մեկ ուրիշը կստանա այդ հնարավորությունը: Կունենանք պրոբլեմներ հայերի և տվյալ երկրների իշխանությունների հետ: Այստեղ պետք է շատ զգույշ լինել: Ես, օրինակ, խորհուրդ կտայի շատ զգուշությամբ գնալ առաջ: Սա շատ նույր խնդիր է, որպեսզի առանց քազմակողմ վերլուծությունների կարելի լինի անել: Համենայնդեպս, այս պահին իմ ընկալումներն այսպիսին են:

ՀԻՆԳՉԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 24-ԻՆ

Գերմանիայի դաշնային
հանրապետության դեսպան

ԿԱՐՈԼԱ ՄՅՈՒԼԼԵՐ ՀՈԼՏՔԵՄՓԵՐԸ

Աերկայացնում է

«Տնտեսական զարգացումը Արևելյան
Գերմանիայում»

Սեպտեմբերի 24-ին, ժամը 18:00

Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի փոքր
դահլիճում (5-րդ հարկ)

Մուտքն ազատ է

ԲԱՆԱԽՈՍ

«ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ շարք» ծրագրի
տեղեկագիր

Հայաստանի ամերիկյան համալսարան
Հատուկ դասընթացների բաժին

URL:// www.aua.am/aua/extens/lectures

Ծրագրի համակարգող՝
Հրայր Զորյան

Հայաստանի ամերիկյան համալսարան
ՀՀ, ք. Երևան, Բաղրամյան 40
հեռ. 27-16-58

Հասցեատեր՝